

วัดร้างนอกตัวเมืองพิษณุโลก

วัดร้างนอกตัวเมืองพิษณุโลกเท่าที่ได้สำรวจค้นพบสอบถามผู้รูปร่างท่าน ก็มีอยู่หลายวัดเช่นกัน และในที่นี้จะกล่าวเฉพาะวัดร้างที่อยู่ใกล้ ๆ ตัวเมืองพิษณุโลกเท่านั้น และเป็นวัดร้างที่อยู่นอกกำแพงเมืองพิษณุโลกออกไปไม่มากนัก เช่น วัดเจติยยอดทอง, วัดสระทองกลาง, วัดพลับหรือวัดสระมะพลับ เป็นต้น จะได้กล่าวถึงวัดดังกล่าวตามลำดับไป

วัดเจติยยอดทอง

วัดเจติยยอดทองตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลในเมือง ใกล้กับถนนพญาเสือ ซึ่งเป็นถนนที่แยกจากถนนเอกาทศรถ ทางขวามือตรงเหนือวัดพระศรีรัตนมหาธาตุขึ้นไปไม่มากนัก และถนนพญาเสือนี้เป็นถนนที่ไปถึงวัดอรุณญิกนั่นเอง ก่อนจะถึงวัดอรุณญิก (เลยโรงเรียนผดุงราษฎร์ไปไม่มากนัก) จะมีถนนเล็ก ๆ ทางขวามือซึ่งรถยนต์แล่นเข้าถึงตัววัดเจติยยอดทองได้ จะสังเกตเห็นเจติยแบบสุโขทัยแท้หรือแบบคอกบัวตุมสูงตระหง่านอยู่

โบราณสถานที่น่าสนใจของวัดนี้ก็คือ เจติยแบบสุโขทัยแท้ หรือแบบคอกบัวตุม ซึ่งมีอยู่องค์เดียวที่หาได้ยากในจังหวัดพิษณุโลก คือเป็นเจติยที่มีองค์เจติยหรือองค์สถูปมีลักษณะคล้ายคอกบัวตุม ส่วนยอดแหลมและฐานซ้อนกัน ๓ ชั้น เป็นทรงสี่เหลี่ยม สำหรับองค์เจติยใช้อิฐก่อโดยใช้ดินสอรอยต่อของอิฐแต่ละก้อน มิใช่ใช้ปูนสอ ซึ่งยังสังเกตเห็นได้ชัด เจติยแบบนี้สันนิษฐานกันว่าสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยเท่านั้น และคงมิได้นำแบบอย่างมาจากที่ใด ช่วงในสมัยนั้นคิดแบบขึ้นเองจึงเรียกกันว่าแบบสุโขทัยแท้ จะพบเจติยแบบนี้ได้มากที่สุดที่สุโขทัยและศรีสัชนาลัย ที่จังหวัดอื่น ๆ ก็มีที่ตาก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก สำหรับที่พิษณุโลกก็มีเพียงแห่งเดียวเท่านั้น คือที่วัดเจติยยอดทองนี้เอง ดังนั้นชาวพิษณุโลกควรจะภาคภูมิใจอย่างยิ่ง และควรจะช่วยกันรักษาไว้ แต่น่าเสียดายที่ปรักหักพังไปเสียมาก ช้ำยังมีคนร้ายไปลักขุดหาของมีค่าจ้ององค์เจติย และฐานของเจติยเป็นโพรงลึก เกรงว่าในไม่ช้าอาจจะพังลงมาได้ ถ้าหากทางกรมศิลปากรไม่รีบซ่อมแซม

เสียแต่บ่อน้ำและถ้าหากเจดีย์องค์นี้พังลงมาก็นับว่าน่าเสียดายอย่างยิ่ง เพราะเราจะหาเจดีย์แบบนี้ได้ไม่มากนักในเมืองไทย

นอกจากองค์เจดีย์แล้วยังมีเนินดินอยู่หลายเนินด้วยกัน เข้าใจว่าเป็นฐานโบสถ์หรือวิหาร หรือฐานเจดีย์องค์เล็ก ๆ ก็ได้ และยังมีสระน้ำอีกหลายสระ บางสระก็ถูกชาวบ้านเอาดินถมเสียแล้ว จึงน่าจะเชื่อได้อย่างหนึ่งว่าวัดนี้คงจะสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย และที่ชื่อว่าวัดเจดีย์ยอดทองนั้น ที่ยอดของเจดีย์อาจจะเป็นทองหรือหุ้มทองมาก่อนก็ได้ ดังที่ คุณบุญชด แสงถ่าย ได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า “. . . วัดเจดีย์ยอดทองเป็นพระเจดีย์สูงสี่กัลยาพระปรารักษ์ บนยอดที่เสมาทำด้วยทองคำแท้ แต่พวกพม่าเอาปืนใหญ่ยิงต้องเสมาทองคำหักและเก็บไปเสียแล้วเมื่อครั้งกระโน้น คงเหลือแต่ยอดตัวให้อยู่ทางฝั่งทางรถไฟสายเหนือ ด้านตะวันออกตรงข้าม เยื้องประตูผีออก หรือตอนหลังโรงเรียนผดุงราษฎรออกไปเล็กน้อย ส่วนตัววิหารโบสถ์ทุกไตรมาสหมด เหลือแต่ฐานและซากบ้ำาหน้าชั้นรกร้าง . . .”

อย่างไรก็ตามก็ยังมีผู้กล่าวว่า ได้เคยพบพระพุทธรูปบูชา และพระเครื่องสมัยอยุธยาที่วัดนี้หลายองค์ และยังเข้าใจกันอีกว่า วัดนี้คงเป็นวัดที่พวกมอญไปทำพิธีทางศาสนา โดยออกจากตัวเมืองไปทางประตุมอญ เพราะจากประตุมอญไปยังวัดเจดีย์ยอดทองนี้ใกล้กันมาก และเป็นทางตรงอีกด้วย และมอญตั้งกล่าวก็คงเป็นมอญที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชโปรดให้มาอยู่ในเมืองพิษณุโลกนั่นเอง อย่างไรก็ตาม เรื่องเหล่านี้ก็ต้องศึกษาค้นคว้ากันต่อไป

วัดเจดีย์ยอดทองนี้คงเป็นวัดร้างมาหลายร้อยปี จึงรกร้างและปรักหักพังไปมาก และมีผู้คนไปสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่บ้างแล้ว จนกระทั่งเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๔ นี้เอง พระครูญาณวิจิตรทรงชัย วัดพุทธมงคลนิมิต จังหวัดนครสวรรค์ได้มาสร้างศาลากุฏิเล็ก ๆ ขึ้นและมีพระสงฆ์อยู่แล้ว กับทั้งยังதாகทางบริเวณวัดไม่ไหวรกร้างเหมือนแต่ก่อน จึงน่าจะกล่าวได้ว่าวัดเจดีย์ยอดทองมิใช่เป็นวัดร้างอีกต่อไปก็ได้ และผู้ที่เข้าไปชมเจดีย์แบบดอกบัวตูม ก็อาจจะไปชมได้สะดวกกว่าแต่ก่อนแล้ว จึงนับว่าน่าอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้ารอกกรมศิลปากรก็คงยังไม่มั่งบประมาณที่จะทำการขุดแต่งได้ แต่องค์เจดีย์ที่ถูกขุดยังเป็นโพรงอยู่ ถ้าทางกรมศิลปากรจะรีบซ่อมแซมให้ถูกหลักวิชาเสียก่อนก็จะดีมาก เพราะเป็นวัด

ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุสถานของชาติมาตั้งแต่วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๗๙ แล้ว

วัดพลับหรือวัดสระมะพลับ

เป็นวัดร้างอีกวัดหนึ่งซึ่งอยู่ระหว่างวัดเจติยยอดทองกับวัดอรุณภูมิ และเป็นที่ตั้งที่อยู่ทางใต้ของถนนพญาเสือเช่นเดียวกับวัดเจติยยอดทอง ปัจจุบันมีเพียงซากอิฐที่หักพังและสระอยู่เท่านั้น เดิมวัดนี้มีชื่ออะไรไม่ทราบ เข้าใจว่าเป็นวัดที่สระและต้นมะพลับอยู่ก็ได้ จึงเรียกว่า “วัดสระมะพลับ” หรือ “วัดพลับ” คุณจำลอง สงวนวงศ์ ได้เขียนเกี่ยวกับพระเครื่องกรุพิษณุโลก ไว้ว่ามีพระเครื่องเท่าที่พบแล้วที่วัดนี้อยู่ถึง ๗-๘ พิมพ์ด้วยกัน เช่น พระแสงสามองค์นั่งเรียงแถวอยู่ในซุ้มเรือนแก้วก็มี และเป็นพระแสงสามองค์ แต่มีรอยตัดข้างเป็นรูปวงกลมมนคล้ายรูปไข่ก็มี และเป็นพระนั่งปางมารวิชัยอยู่บนเกษรวบ้างก็มี จึงน่าจะเชื่อได้ว่าวัดนี้เป็นวัดเก่ามาก่อน อาจจะถึงสมัยอยุธยา หรือสมัยสุโขทัย หรือก่อนหน้านั้นก็ได้

วัดสระทองกลาง

เป็นวัดร้างอีกวัดหนึ่งที่อยู่นอกกำแพงเมืองพิษณุโลกเช่นเดียวกับวัดเจติยยอดทองและวัดสระมะพลับ และเป็นวัดที่อยู่ไม่ไกลจากวัดทั้งสองมากนัก แต่คนละฟากถนนพญาเสือ คืออยู่ตรงข้ามหน้าโรงเรียนผดุงราษฎร์ และที่วัดนี้ในปัจจุบันมีเหลือเพียงสระเท่านั้น มีคนขุดลอกสระแล้วเลี้ยงปลาไว้ ซากโบราณวัตถุสถานอื่นๆ ไม่มีเหลือแล้ว

วัดสุดสวาท

วัดสุดสวาทเป็นวัดร้างนอกตัวเมืองพิษณุโลกอีกวัดหนึ่ง ซึ่ง “ตรีชัยปวย” ได้เขียนเล่าไว้ในหนังสือ “ปริวรรตอธิบาย แห่งพระเครื่องฯ เล่ม ๒ เรื่อง พระนางพญาและพระเครื่อง จังหวัดพิษณุโลก” ตอนหนึ่งว่า

“วัดนี้เป็นวัดร้าง เดิมตั้งอยู่เหนือกรมทหารฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๒ กิโลเมตรเศษ และพื้นฐานของตัววัดตั้งอยู่ห่างจากฝั่งน้ำประมาณ ๔-๕ เส้น ในปัจจุบันนี้ปรักหักพังสิ้นซากแล้ว จะมีเหลืออยู่บ้างก็แต่เพียงแผ่นอิฐโบราณ

และต้นโพธิ์เท่านั้นที่เป็นหลักฐานว่าเคยเป็นวัดมา ทั้งนี้เพราะเหตุว่าบริเวณที่ตั้งวัดนั้น
 ขณะนั้นเป็นเรือกสวนและไร่นาของชาวบ้านไปเสียหมด วัดนี้เข้าใจว่ามีอายุการสร้างในสมัย
 อยุธยาตอนกลาง หรือใกล้เคียงกับวัดนางพญา ความสำคัญของวัดนี้อยู่ที่พระเครื่อง ๖
 ของซึ่งเรียกว่า “พระนางพญาสุตสวาท” เป็นพระเครื่อง ๖ ที่มีชื่อเสียงไม่แพ้พระนางพญา
 สำหรับที่จังหวัดพิษณุโลก โดยเฉพาะเกี่ยวกับคุณวิเศษทางด้านเมตตามหานิยม ถ้าวัดนี้
 ไม่มีพระเครื่อง ๖ ชนิดนี้อยู่ บ้านนี้คนคงลืมชื่อวัด ตลอดจนที่ตั้งเสียแล้ว เป็นแน่

“พระนางพญาสุตสวาท เป็นพระเครื่อง ๖ สกุลนางพญา คือมีลักษณะครอบ
 เป็นรูปสามเหลี่ยม และองค์พระเป็นปางมารวิชัย ลักษณะคล้ายคลึงกับพระนางพญามาก
 และมีทั้งพิมพ์ทรงกนูน พิมพ์ทรงสงฆาฎิ และพิมพ์ทรงอกแพบ เช่นเดียวกับพระนางพญา
 ส่วนเนื้อและวรรณะนั้น ลักษณะทำนองเดียวกับพระนางพญา และวรรณะอีกชนิดหนึ่ง
 มีลักษณะพิเศษ คือมีสีสวาท มีทั้งสวาทเทา (คล้ายเมล็ดสวาท) กับสวาทเหลือง
 พระเครื่อง ๖ ชนิดนี้หายากมาก ทั้งมีผู้ที่รู้จักลักษณะที่แท้จริงน้อยมาก นอกจากนี้วัดสุตสวาท
 ยังมีพระเครื่องอื่น ๆ อีกมากมายหลายชนิด เช่นเดียวกับของวัดสะตือ ซึ่งยังไม่มีโอกาส
 สอบสวนว่ามีชนิดใดบ้างโดยแน่นอนได้”

นอกจากวัดร้างที่อยู่นอกกำแพงเมืองพิษณุโลกดังกล่าวมาทั้งหมดแล้ว คุณบุญชด
 แสงถ่าย ได้เขียนถึงวัดร้างอีกวัดหนึ่ง ดังข้อความต่อไปนี้

“... ถัดจากวัดนี้ (วัดเจติยยอดทอง—ผู้เขียน) ลงไปทางใต้ก็เป็น *วัดพระนอน*
 ใหญ่และยาวที่สุด กล่าวกันว่าแต่เดิมมีพระพุทธรูปปูนปั้นนอนอยู่ แต่ตัวโบสถ์หักพัง
 เสียสิ้น แม้แต่องค์พระนอนก็หักพังเสียสิ้นแล้ว เหลือทิ้งไว้ให้ดูก็แต่ซากเป็นเนินสูง มีทาง
 รถไฟสายเหนือผ่านกลางซากองค์พระนอนไปเท่านั้น อยู่ตรงใต้ศาลาคู่ของปากประตูเมือง
 ที่เรียกประตูฝอยออกไปราวเส้นกว่า ๆ นอกจากวัดเหล่านี้ก็ยังมีซากวัดเจติยอื่น ๆ อีกมากมาย
 แต่หักพังทะลายทรุดโทรมหมดหาชิ้นดียาก ทั้งยังไม่มีผู้ใดทราบว่ามีชื่ออะไรแน่ และมีประวัติ
 มาอย่างไร”

จากข้อเขียนของคุณบุญชด แสงถ่าย จะเห็นได้ว่า *วัดพระนอน* เป็นวัดร้าง
 อีกวัดหนึ่งที่น่าศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ยังได้ทรงบันทึกไว้ในจดหมาย
ระยะทางไปพิษณุโลก ตอนหนึ่งเกี่ยวกับวัดร้างนอกกำแพงเมืองพิษณุโลก ดังข้อความ
ต่อไปนี้

“วันที่ ๓๑ เวลาเช้า ๒ โมง ๑๐ นาที ข้าพเจ้าไปขึ้นท่าวัด ซี่งเข้าไปดูสระแก้ว
ทางสักร้อยเส้น สระแก้วนี้อยู่หลังเมืองซีกแม่น้ำฝั่งตะวันออก ตัวสระแก้วเป็นบึงใหญ่
แต่กบิปีคหน้าเสียหมด แลไม่มีใครเห็นน้ำ ริมบึงมาข้างกำแพงเมืองซุดทางน้ำลตเลี้ยวไว้คิน
เปนเกาะเปนทางมายืดยาว กลางเกาะหมู่เหล่านี้มีวัดอยู่ในเกาะวิหารเกาะหนึ่ง เจดีย์
เกาะหนึ่ง แลเป็นฐานอิฐๆ อะไรอีกเกาะหนึ่ง ก็ไม่ทราบ ที่แลเห็นแต่เท่านั้น บางที
จะมีอะไรอีกที่เห็นไม่ได้เพราะรกนัก สระแก้วนี้ไม่ใช่ชนไกล คือเป็นที่เล่นเรือในฤดูน้ำ
ตามธรรมเนียมแต่ก่อน เช่นภูเขาทองกรุงเก่า และมหานาค วัดสะเกษกรุงเพนนี้เอง
ที่นี้ได้กะไว้เป็นที่ประพาศแห่งหนึ่ง ดูแลกลับทางเดิม ตามทางที่ไปมานี้ เป็นทางเก่า
มีวัดร้างตามทาง เห็นจะหลายวัด ถาวัดเดียวใหญ่ สังกศไม่ถนคเพราะซี่งผ่านไปรับ...”

สำหรับวัดที่อยู่กลางเกาะนั้น เข้าใจว่าปัจจุบันนี้คือ “วัดสระแก้วปทุมทอง”
นั่นเอง ส่วน วัดร้างตามทาง นั้นไม่ทราบว่าคือวัดอะไร และอยู่ตรงไหน จึงเป็นวัดที่
นำศีกษาคันคว้ออีกวัดหนึ่ง

*